

عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همگرایی ایران و روسیه و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۱/۱۲/۱۵	امین غیور ^۱
تاریخ تأیید مقاله: ۱۳۹۲/۰۳/۰۵	مهدی نطق‌پور ^۲
صفحات مقاله: ۲۰۱ - ۱۶۷	

چکیده:

روسیه، بزرگ‌ترین کشور جهان و دومین قدرت نظامی و یکی از اصلی‌ترین قطب‌های سیاسی نظام بین‌الملل، به عنوان مهم‌ترین همسایه‌ی کشورمان، در کنار سایر خصوصیات جغرافیایی و با موقعیت بالای ژئواستراتژیکی و ژئوپلیتیکی، خود را میراث‌دار اتحاد جماهیر شوروی قلمداد کرده و به دنبال تثبیت و ارتقای نقش جهانی خود در تحولات منطقه‌ای و بین‌المللی است. ناهم‌خوانی سطح کنونی روابط با این کشور، با پتانسیل‌ها، منافع و تهدیدات مشترک و عوامل عدیده‌ی مؤثر بر همگرایی میان دو طرف، محققین و دل‌سوزان دو کشور را بر آن داشته تا ضمن بررسی این روابط به ارائه‌ی راهکار جهت هم‌افزایی توان با بهره‌گیری از ماهیت فرصت‌های متقابل بپردازند.

هدف این مقاله احصا و برشماری عوامل مؤثر بر هم‌گرایی بین ایران و روسیه در سطح منطقه‌ای و بررسی میزان تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران است. روش تحقیق در مقاله‌ی حاضر توصیفی-تحلیلی، پیمایشی است. ابزار اصلی گردآوری اطلاعات پرسشنامه و روش تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS صورت پذیرفته است. بنابراین، سؤال اصلی این پژوهش که: «عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همگرایی ایران و روسیه کدامند و به چه میزان بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران تأثیرگذارند؟»

در مجموع، میزان تأثیر چهارده عامل مؤثر بر هم‌گرایی بین ایران و روسیه در سطح منطقه‌ای مورد بررسی قرار گرفت. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که در بین این عوامل به‌ترتیب سه عامل «مشارکت ایران و روسیه در مقابله با حضور و نفوذ قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و متحدان آنها در منطقه (از جمله آمریکا، ترکیه، رژیم صهیونیستی، عربستان و پاکستان)»،

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات دفاعی استراتژیک دانشگاه جامع امام حسین (ع)

۲. عضو هیات علمی دانشگاه جامع امام حسین (ع)

«همکاری ایران و روسیه برای حل و فصل بحران سوریه»، «مشارکت ایران و روسیه در استقرار و حفظ صلح و تحکیم ثبات و امنیت در منطقه» بیشترین تأثیر را بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران دارند که البته هوشیاری دولت مردان ایرانی را نیز در این موارد می‌طلبد.

* * * * *

واژگان کلیدی

جمهوری اسلامی ایران، روسیه، هم‌گرایی، امنیت ملی.

مقدمه

در عرف اندیشه‌ی سیاسی، اتخاذ اهداف سیاسی و امنیتی جامع و تعمیق و توسعه‌ی روابط با کشورها در صحنه‌ی بین‌الملل که هر یک دارای هدف‌ها، خصوصیات، مشخصات ایدئولوژیک، کیفیات رفتار مشترک و یا خاص هستند منوط به شناخت و آگاهی واقعی از آنهاست. این امر از طریق دستیابی و به‌کارگیری یک نظام پژوهشی منسجم که بر اساس متدولوژی علمی بنا شده، امکان‌پذیر است.

تأمین امنیت جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان یک واحد در نظام بین‌الملل همواره از دغدغه‌های مسئولان و سیاست‌گذاران کشور بوده است. روسیه به‌عنوان همسایه‌ی شمالی ایران که از موقعیت ژئوپلتیک بالایی برخوردار است، بخش قابل توجهی از حوزه‌های علائق سیاست خارجی و امنیت ملی ایران را تشکیل می‌دهد. این کشور که یکی از بزرگ‌ترین قطب‌های سیاسی و نظامی نظام بین‌الملل کنونی است، خود را وارث اتحاد جماهیر شوروی می‌داند و در حال تلاش برای بازتعریف جایگاه خود در عرصه‌ی جهانی در راستای راهبرد تغییر وضع موجود و رسیدن به منزلت مطلوب (رضازاده، ۱۳۸۴: ۷۳) مورد نظرش می‌باشد. روسیه جایگاه ویژه‌ای را در معادلات امنیتی و نظامی در سطح جهانی به‌خود اختصاص داده است؛ اما با توجه به ویژگی‌های ژئواستراتژیک و ژئوپلتیک خود سهم بیش‌تری نسبت به وضعیت کنونی خود در نظام بین‌الملل طلب می‌کند و از این رو ناگزیر به رقابت با دیگر قدرت‌های جهان نظیر ایالات متحده آمریکا و اتحادیه‌ی اروپاست.

پس از پایان جنگ سرد و فروپاشی شوروی، ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک کشورهای ایران و روسیه دچار تحول شد. فروپاشی شوروی، ظهور جمهوری‌های تازه تأسیس، تغییرات مرزها، افزایش تعداد بازیگران در منطقه و نیز حضور و نفوذ قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در میان کشورهای نوظهور، پیامد دوگانه‌ای برای جمهوری اسلامی ایران به‌همراه داشت، از یک‌طرف، تهدید تاریخی روس‌ها از شمال مرزهای ایران برداشته شد و روابط دو کشور ایران و روسیه متعادل‌تر شد و از سوی دیگر، ظهور جمهوری‌های جدیدی که از ثبات لازم برخوردار نبودند، در مناطق حایل، با امنیت ملی ایران در تضاد بود. (رضازاده، ۱۳۸۴: ۶۱)

بنابراین، با توجه به نقش برتر روسیه در منطقه، که از اهمیت زیادی برای ایران برخوردار بود، همکاری‌های ایران و روسیه گسترش یافت. از این‌رو، روسیه از جمله کشورهایی است که کنکاش پیرامون عوامل مؤثر بر هم‌گرایی با این کشور و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران باعث فهم بیشتر ما از تحولات منطقه‌ای و بین‌المللی خواهد شد.

در این خصوص به‌نظر می‌رسد برخی از عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همگرایی در روابط ایران و روسیه وجود دارد که می‌تواند امنیت ملی جمهوری اسلامی را دست‌خوش تغییر نماید. بنابراین، سؤال اصلی این پژوهش که: «عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همگرایی ایران و روسیه کدامند و به چه میزان بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران تأثیرگذارند؟» محقق را بر آن داشته است تا ضمن بررسی و استخراج آن عوامل، تأثیر آنها را بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران به تحقیق بنشیند.

روش تحقیق

این مقاله به لحاظ روش تحقیق جزو تحقیقات پیمایشی است. در این روش، ابتدا با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و کتابخانه‌ای به شناسایی کلیه عوامل تأثیرگذار بر همگرایی ایران و روسیه اقدام گردید. پس از شناسایی این عوامل در مجموع حدود ۲۰ عامل تأثیرگذار مورد شناسایی اولیه قرار گرفت. سپس با طراحی به کمک پرسشنامه، عوامل فوق مورد پیش‌آزمون قرار گرفت. هدف از پیش‌آزمون حذف گویه‌های نامتجانس بود. در این مرحله با اعتبار روایی پرسشنامه درصد بررسی نقش عوامل مذکور بر میزان همگرایی بوده‌ایم.

پس از این مرحله و جمع‌آوری پرسشنامه‌ها در محیط نرم‌افزار SPSS تمامی گویه‌هایی که «آلفای کرونباخ» آنها پائین‌تر از حد معمول بود، حذف گردید و در نهایت چهارده عامل (گویه) تأثیرگذار مورد شناسایی و در جهت ارزیابی نهایی مورد آزمون قرار گرفتند.

جامعه‌ی آماری با توجه به تخصصی بودن موضوع تحقیق و محدودیت وجود افراد صاحب‌نظر و کارشناس متخصص مرتبط با موضوع تحقیق، شامل ۳۰ نفر به صورت ترکیبی از بین نخبگان نظامی و امنیتی، اساتید دانشگاه، مسئولان سیاسی و امنیتی، کارشناسان متخصص در زمینه‌ی موضوع پژوهش برآورد شده است، به طوری که می‌توان این ترکیب را یک ترکیب سیاسی - نظامی و امنیتی و آکادمیکی نامید. لازم به توضیح است که این برآورد بر اساس مصاحبه و مشورت با افراد خبره و صاحب‌نظر در موضوع تحقیق به دست آمده است. هم‌چنین با توجه به حجم محدود جامعه‌ی آماری، جامعه‌ی نمونه تحقیق نیز همان جامعه‌ی آماری می‌باشد که به صورت تمام‌شمار انتخاب شده و روش تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS انجام شده است.

مبانی نظری تحقیق

همگرایی

نظریه‌ی همگرایی علی‌رغم قدیمی بودنش به صورت علمی پس از جنگ جهانی دوم به تجزیه و تحلیل بخشی از مسائل روابط بین‌الملل و سیاست‌های منطقه‌ای پرداخته است. در هم‌گرایی تلاش بر این است که از عوامل اختلاف در زمینه‌های ناسیونالیستی هم‌چون وفادارهای ملی و احساسات ملی‌گرایی، پای‌بندی به منافع جمعی و مشترک کاسته شود و از طریق شروع و گسترش همکاری فنی - تکنیکی، اقتصادی - تجاری، عقیدتی - فرهنگی و حتی سیاسی به ایجاد صلح و آرامش در یک منطقه یا جهان کمک نمود. (طیبیان، ۱۳۶۲: ۸۹)

بنابراین، می‌توان گفت که همگرایی، یک متغیر وابسته است که به وسیله‌ی یک سلسله علل و شرایط به وجود می‌آید و حاصل یا فرآیند آن اشاره به یک روح واحد یا انسجام قوی در روابط درون یک جامعه یا در میان مجموعه‌ای از کشور - ملت‌ها دارد. نظریه‌پردازان مختلف همگرایی

منطقه‌ای، همگرایی را به‌عنوان یک واحد وضعیت خاص سیاسی و یا فرآیندی جهت تفویض وفاداری‌ها به سطحی بالاتر از سطح ملی تعریف می‌کنند. (سیف‌زاده، ۱۳۸۴: ۳۸۵)

همگرایی به لحاظ مفهومی عبارت است از تقریب و نزدیک شدن افراد به‌سمت نقطه‌ای که معمولاً به‌عنوان هدف مشترک آنان شناخته می‌شود و از نظر سیاسی فرآیندی که دولت‌ها یا واحدهای سیاسی مجزا از هم به‌طور داوطلبانه و آگاهانه از قسمتی از اقتدار خود و اعمال آن جهت دستیابی به اهداف مشترک‌شان صرف‌نظر می‌نمایند. (آشوری، ۱۳۷۰: ۱۳) بعضی از محققان و نویسندگان در رابطه با شاخص‌های همگرایی معتقدند که هر چه معاملات داد و ستدها، تجارت، میزان ارتباطاتی چون ارتباطات زمینی، هوایی، دریایی، پست، تلگراف، تلفن، توریسم، مسافرت سران، نشست‌ها، کنفرانس‌ها و اجلاس‌های مبادلات و ارتباطات در بین کشورهای یک منطقه بیش‌تر باشد زمینه‌های ایجاد همگرایی و تشکیل پیمان‌ها و اتحادیه‌های منطقه‌ای و بین‌المللی بیش‌تر می‌گردد. (بهزادی، ۱۳۶۸: ۹۵) یک دشمن مشترک احتمالاً پیوند قوی‌تری را از منافع مشترک اقتصادی ایجاد می‌کند و در تحت شرایط کنونی اقتصاد احتمالاً یک انگیزه‌ی قوی‌تر نسبت به پیوندهای مذهبی برای همکاری محسوب می‌شود. (سیف‌زاده، ۱۳۷۴: ۴۵)

هم‌گرایی واژه‌ای است که در برابر واگرایی مطرح می‌گردد و عبارت است از: فرآیندی که دولت‌ها یا واحدهای سیاسی مجزا از هم به‌طور داوطلبانه و آگاهانه از قسمتی از اقتدار خود و اعمال آن، جهت دستیابی به اهداف مشترک‌شان صرف‌نظر می‌نمایند. (عزتی، ۱۳۶۸: ۲۵)

ارنست هاس به‌عنوان یکی از بنیان‌گذاران نظریه‌ی همگرایی در تعریف از نظریه‌ی همگرایی به‌طور عمده بر روی دو مطلب تأکید می‌کند: اول تأکید بر داوطلبانه بودن همگرایی و دوم عدم استفاده از زور در فرآیند. وی در این باره می‌گوید:

هم‌گرایی عبارت است از گرایش به‌سمت ایجاد داوطلبانه‌ی واحدهای سیاسی بزرگ‌تری که هر یک از این واحدها به شکل خودآگاهانه‌ای از استفاده و به‌کارگیری زور در روابط خود با یکدیگر اجتناب می‌ورزند. در جای دیگر هاس همگرایی را به‌عنوان فرآیندی می‌داند که بر اساس آن رهبران سیاسی چند کشور متقاعد می‌شوند که با وفاداری فعالیت‌های سیاسی‌شان را

به سمت مرکز جدیدی که نهادهای دارای اختیارات قانونی یا متقاضی اختیارات قانونی ورای اختیارات دولت - ملت باشد سوق دهد. (عزیزیان، ۱۳۷۲: ۲۶)

کاپراسو معتقد است که فرآیند همگرایی بر دو پایه استوار است: (۱) تضعیف عوامل واگرا و تفرقه افکن و تجزیه گرا؛ (۲) تقویت عوامل همگونی و اتحاد همبستگی و اشتراکات فی مابین در سطح ملی و منطقه‌ای. (امیراحمدی، ۱۳۷۵: ۵۶)

در رابطه با همگرایی و شرایط ایجاد آن جوهان گولتانگ یکی از صاحب نظران برجسته‌ی نظریه‌ی همگرایی چندین مدل را پیشنهاد می‌نماید، از جمله این که:

(۱) همگرایی را می‌توان به‌عنوان همگرایی ارزشی تلقی نمود. در این طبقه‌بندی گولتانگ دو مدل را مطرح می‌سازد: یک مدل مساوات‌گرا که همگرایی ارزش‌ها را با این معنا که بازیگران دارای منافع مشترک هستند، پیش‌بینی می‌نماید، مدل دومی که مدل سلسله‌مراتبی است و شامل همگرایی ارزش‌هاست، طوری ترتیب داده شده که شباهت و تضادها بتوانند به‌وسیله‌ی انتخاب بالاترین ارزش در این سلسله‌مراتب حل گردند.

(۲) در طبقه‌بندی دوم گولتانگ، همگرایی را به‌صورت همگرایی بازیگر مطرح می‌نماید. در این‌جا او مدلی را پیشنهاد می‌نماید که در آن همگرایی عبارت از افزایش وجوه متشابه در میان بازیگران در شأن و رتبه، ترکیب جمعیت‌شناسی و ساختار سیاسی - اقتصادی است. مشابهت به‌عنوان تجانس در نظر گرفته می‌شود که عبارت از این است که:

هر یک از اعضای بازیگر ممکن است در مقابل بازیگر دیگر شماره‌ای محسوب شود. در طبقه‌بندی، مدل دومی نیز وجود دارد که آن مدل وابستگی متقابل است. بنابراین، همگرایی فرآیندی است که به‌وسیله‌ی آن وابستگی متقابل فرهنگی، سیاسی و اقتصادی بین بازیگران افزایش می‌یابد. بازیگران تا حدی به یکدیگر وابسته می‌شوند که اگر آسیبی به یکی از آنها وارد شود دیگری نیز آسیب می‌بیند. (امیراحمدی، ۱۳۷۵: ۴۱)

کی.جی.هالستی در کتاب مبانی تحلیل سیاست بین‌الملل معتقد است از جمله شرایطی که همکاری میان دولت‌ها و هماهنگی در خط مشی‌ها را به‌وجود می‌آورند و مورد حمایت قرار می‌دهند، همانند یا مکمل بودن منافع، مقاصد و نیازهای دولت‌ها است. (هالستی، ۱۳۸۳: ۷۵۸)

تشریح مساعی و همکاری

همکاری را می‌توان به‌مثابه هماهنگی منابع، برنامه‌ها و ایده‌ها در جهت مقصودی مشترک، طبق قواعد توافق شده و فرمول‌های مربوط به هزینه تعریف کرد. هماهنگ کردن خط‌مشی‌ها به تنظیم سیاست‌های خارجی و داخلی برای تقویت ارزش یا منافع متقابل به شیوه‌ای که هزینه‌ها و خساراتی برای دیگران به‌بار نیآورد، مربوط می‌شود. می‌توان شرایطی را برشمرد که احتمالاً همکاری میان دولت‌ها و هماهنگی در خط‌مشی‌ها را به‌وجود می‌آورند و مورد حمایت قرار می‌دهند:

- (۱) همانند یا مکمل بودن منافع، مقاصد و نیازهای دولت‌ها؛
- (۲) توزیع عادلانه‌ی هزینه‌ها، خطرها، مسئولیت‌ها و پاداش‌ها میان طرف‌های تعهدات مبتنی بر همکاری؛
- (۳) اطمینان به این‌که تعهدات پذیرفته شده اجرا خواهند شد؛ پایین بودن درجه‌ی احتمال شکست آنها؛
- (۴) کش‌های متقابلی که تقریباً بر عمل متقابل مبتنی هستند؛ قابل اعتماد بودن و داشتن این اعتبار که اعمال‌شان قابل پیش‌بینی است.

بخش مهمی از همکاری‌های جهانی در چنین چارچوب‌هایی صورت می‌گیرند. شرایطی که به‌نظر می‌رسد، روابط سازگار را تسهیل کند عبارتند از:

- اعتماد؛
- عمل متقابل؛
- سازگاری ارزش‌هایی که رژیم‌های سیاسی داخلی بر آن‌ها استوارند. (هالستی، ۱۳۸۳: ۷۵۹-۷۵۶)

امنیت ملی

در فرهنگ روابط بین‌الملل تعریف امنیت ملی چنین آمده است: «امنیت ملی حالتی است که ملتی فارغ از هرگونه تهدید به از دست دادن تمام یا بخشی از جمعیت، دارایی و یا خاک

خود به سر برد امنیت دارد.» (علی بابایی، ۱۳۶۹: ۵۱) با توجه به نقش مسائل اقتصادی، سیاسی و بین‌المللی در امنیت ملی می‌توان تعریف آن را به این شکل تکمیل کرد:

«امنیت ملی یعنی دستیابی به شرایطی که به یک کشور امکان می‌دهد از تهدیدهای بالقوه و بالفعل خارجی و نفوذ سیاسی و اقتصادی بیگانه در امان باشد و در راه پیشبرد امر توسعه‌ی اقتصادی اجتماعی و انسانی و تأمین وحدت و موجودیت کشور و رفاه عامه فارغ از مداخله‌ی بیگانه گام بردارد.» (تهامی، ۱۳۷۶: ۱۱۴)

لیوت و رچینالد در تعریف امنیت ملی می‌نویسند: «آزادی و رهایی مطلق و نسبی یک کشور از احتمال حمله‌ی مسلحانه یا تخریب سیاسی و اقتصادی همراه با توانایی ملت در واکنش مؤثر و نابودکننده، زمانی که مورد حمله قرار می‌گیرد. مفهوم امنیت در مقیاس ملی دچار تحول شده است. در گذشته، امنیت از منظر تهدید نظامی معنی دار بود که سرچشمه‌ی آن نیز خارج از مرزها دیده می‌شد و برای مقابله با آن، ساز و کار نظامی پیشنهاد می‌گردید.» (حافظ‌نیا، ۱۳۸۵: ۳۲۷-۳۲۴) امروزه امنیت ملی، مفهومی چندبُعدی و ترکیبی است که با حوزه‌های مختلف نظامی، طبیعی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، محیط زیستی، حقوقی و ... آن ارتباط پیدا می‌کند. بنابراین، تأمین و تضمین امنیت ملی برای دستیابی به هدف‌های ملی مستلزم طرحی است که سهم هر یک از حوزه‌های یادشده در آن مشخص شده باشد و ترتیبات کارکردی حوزه‌های مزبور به گونه‌ای باشد که از تعامل آنها، هدف تولید و تأمین امنیت ملی فراهم آید تا از قبل آن، کارکردهای امنیت ملی تحقق پیدا کند. (روشندل، ۱۳۷۴: ۶-۳)

کارکردهای امنیت ملی «حفظ موجودیت، استقلال و تمامیت ملی و ارضی کشور»، «مدیریت بهینه‌ی امور ملی و سرزمینی (امور داخلی)»، «پیگیری و تحقق هدف‌های بین‌المللی (امور خارجی)»، «تأمین ایمنی، آرامش، آسودگی و راحتی خیال ملی و رفع نگرانی از تهدید»، «تداوم روند توسعه‌ی ملی و دستیابی به استانداردهای بالا در شاخص‌های توسعه»، «تأمین رفاه و نیازمندی‌های مادی و معنوی ملت»، «حفاظت و توسعه‌ی ارزش‌های ملی»، «حفاظت از منابع ملی در عرصه‌های داخلی و بین‌المللی» و «تحقق عدالت اجتماعی و رعایت حقوق شهروندی در جامعه» می‌باشد. (حافظ‌نیا، ۱۳۸۵: ۳۳۲) والتر لیپمن، امنیت ملی را این‌گونه تعریف می‌کند: «یک ملت وقتی دارای امنیت است که در

صورت اجتناب از جنگ بتواند ارزش‌های اساسی خود را حفظ کند و در صورت اقدام به جنگ بتواند آن را پیش برد.» (روشندل، ۱۳۷۴: ۱۱) رابرت ماندل نیز در تعریف امنیت ملی می‌گوید: «امنیت ملی شامل تعقیب روانی و مادی ایمنی است و جزو مسئولیت حکومت‌های ملی است، تا از تهدیدهای مستقیم ناشی از خارج، نسبت به بقای رژیم‌ها، نظام شهروندی و شیوه‌ی زندگی شهروندان خود ممانعت به‌عمل آورند.» (ماندل، ۱۳۷۷: ۵۱) به‌گمان وی، حوزه‌های نظامی، اقتصادی، منابع - محیطی و سیاسی - فرهنگی، ابعاد اصلی و مختلف امنیت را نمایان می‌سازند. (ماندل، ۱۳۷۷: ۵۹)

از جمله عوامل مؤثر بر امنیت ملی در مقابل تهدیدات خارجی عبارتند از:

- ۱) قدرت و ظرفیت بازدارندگی مؤثر؛
- ۲) توانایی در ایجاد قدرت مکمل از طریق مشارکت در پیمان‌های منطقه‌ای و یا اتحادیه‌های نظامی؛
- ۳) منافع امنیتی مشترک با سایر قدرت‌ها؛
- ۴) منافع اقتصادی و سیاسی مشترک با سایر دولت‌ها؛
- ۵) وجود تاریخ نظامی درخشان (اجرای جنگ‌های موفق به‌ویژه در گذشته‌ی نزدیک)؛
- ۶) میزان توانایی در هدایت و مدیریت بحران‌ها؛
- ۷) موفقیت جغرافیایی و ژئوپلیتیک مناسب؛
- ۸) توانایی نظام‌های امنیت جمعی در کنترل ناامنی. (سلامی، ۱۳۷۵: ۱۵۱)

امنیت فرهنگی و اجتماعی

به قابلیت حفظ الگوهای سنتی زبان، فرهنگ، مذهب، هویت و عرف ملی با شرایط قابل قبولی از تحول مربوط است. (بوزان، ۱۳۷۸: ۳۴)

امنیت سیاسی

امنیت سیاسی ناظر بر ثبات سازمانی دولت‌ها، سیستم‌های حکومتی و ایدئولوژی‌هایی است که به آنها مشروعیت می‌بخشد. (مجموعه مقالات ارائه شده در همایش توسعه و امنیت عمومی،

اسفند ۱۳۷۵: ۱۴۴)

امنیت نظامی

امنیت نظامی به اثرات متقابل توانایی‌های تهاجمی و دفاعی مسلحانه دولت‌ها و نیز برداشت آنها از مقاصد یکدیگر مربوط است. (بوزان، ۱۳۷۸: ۳۴)

امنیت اقتصادی

امنیت اقتصادی یعنی دسترسی به منابع اولیه و بازارهای لازم برای حفظ سطوح قابل قبولی از رفاه و قدرت دولت است. (بوزان، ۱۳۷۸: ۳۴)

یافته‌های تحقیق

تأثیر عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همگرایی ایران و روسیه بر ابعاد امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

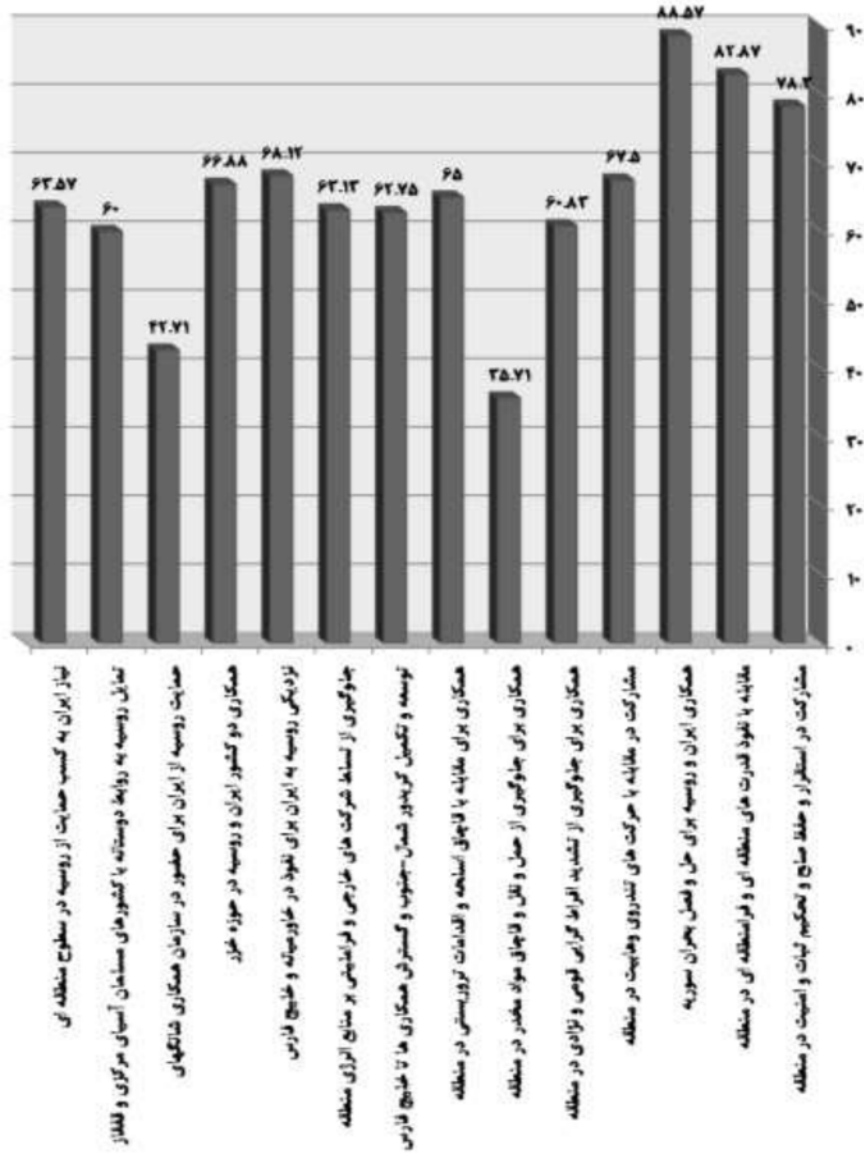
تأثیر عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همگرایی ایران و روسیه بر امنیت سیاسی جمهوری اسلامی ایران

جدول شماره ۱- تأثیر عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همگرایی ایران و روسیه بر امنیت سیاسی جمهوری اسلامی ایران

ردیف	عنوان عامل مؤثر بر همگرایی	ردیف	عنوان عامل مؤثر بر همگرایی	ردیف
۱	مشارکت ایران و روسیه در توسعه و تکمیل کریدور شمال-جنوب و گسترش امتداد دامنه همکاری‌ها با سایر جمهوری‌های آسیای مرکزی تا خلیج فارس	۲	مشارکت ایران و روسیه در استقرار و حفظ صلح و تحکیم ثبات و امنیت در منطقه	۶۲/۷۵
۳	همکاری و تلاش دو کشور ایران و روسیه برای جلوگیری از تسلط شرکت‌های خارجی و فراملیتی بر منابع انرژی منطقه	۴	مشارکت ایران و روسیه در مقابله با حضور و نفوذ قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و متحدان آنها در منطقه (از جمله آمریکا، ترکیه، رژیم صهیونیستی، عربستان و پاکستان)	۶۳/۱۳
۵	نزدیکی روسیه به ایران برای نفوذ در خاورمیانه و خلیج فارس	۶	همکاری ایران و روسیه برای حل و فصل بحران سوریه	۶۸/۱۲

۶۶/۸۸	همکاری دو کشور ایران و روسیه در حوزه خزر	۸	۶۷/۵	مشارکت ایران و روسیه در مقابله با حرکت‌های تندروی وهابیت در منطقه	۷
۴۲/۷۱	حمایت روسیه از ایران برای حضور در سازمان همکاری شانگهای به عنوان عضو ناظر	۱۰	۶۰/۸۳	همکاری دو کشور ایران و روسیه برای جلوگیری از تشدید افراط گرایی قومی و نژادی در منطقه	۹
۶۰	زدیکی روسیه به ایران به دلیل تمایل روسیه به داشتن روابط دوستانه با کشورهای مسلمان منطقه آسیای مرکزی و قفقاز	۱۲	۳۵/۷۱	همکاری ایران و روسیه برای جلوگیری از حمل و نقل و قاچاق مواد مخدر در منطقه	۱۱
۶۳/۷۵	یاز ایران به کسب حمایت از روسیه در سطوح منطقه‌ای	۱۴	۶۵	همکاری ایران و روسیه برای مقابله با قاچاق اسلحه و اقدامات تروریستی در منطقه	۱۳

همان‌گونه که در جدول شماره ۱ ملاحظه می‌شود، در میان عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همکاری ایران و روسیه، «همکاری ایران و روسیه برای حل و فصل بحران سوریه» بیش‌ترین تأثیر را به میزان ۸۸/۵۷ درصد و «همکاری ایران و روسیه برای جلوگیری از حمل و نقل و قاچاق مواد مخدر در منطقه» به میزان ۳۵/۷۱ درصد کم‌ترین تأثیر را بر امنیت سیاسی ایران داشته‌اند.

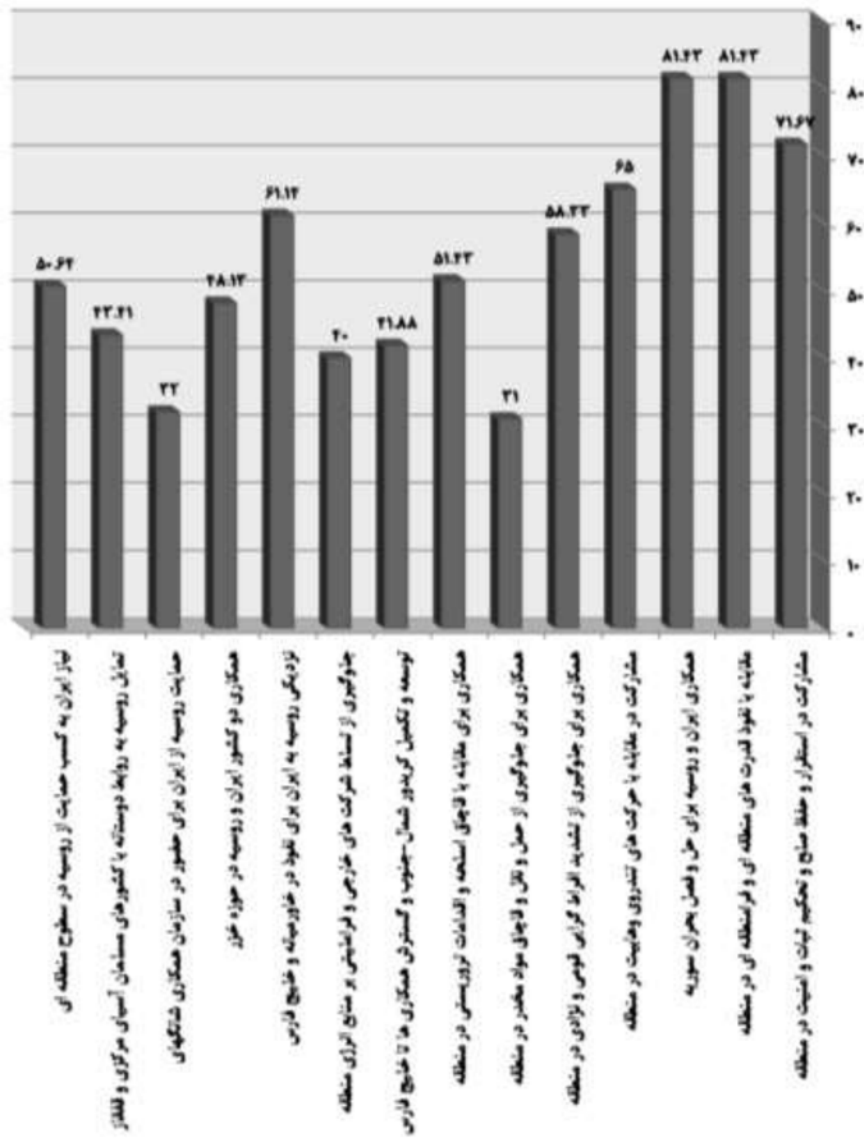
نمودار شماره ۱- تأثیر عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همگرایی ایران و روسیه بر امنیت سیاسی جمهوری اسلامی ایران

تأثیر عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همکاری ایران و روسیه بر امنیت نظامی جمهوری اسلامی ایران

جدول شماره ۲- تأثیر عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همکاری ایران و روسیه بر امنیت نظامی جمهوری اسلامی ایران

ردیف	عنوان عامل مؤثر بر همکاری	درصد	رتبه	عنوان عامل مؤثر بر همکاری	رتبه
۱	مشارکت ایران و روسیه در استقرار و حفظ صلح و تحکیم ثبات و امنیت در منطقه	۷۱/۶۷	۸	مشارکت ایران و روسیه در توسعه و تکمیل کریدور شمال-جنوب و گسترش امتداد دامنه همکاری‌ها با سایر جمهوری‌های آسیای مرکزی تا خلیج فارس	۴۱/۸۸
۲	مشارکت ایران و روسیه در مقابله با حضور و نفوذ قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و متحدان آن‌ها در منطقه (از جمله آمریکا، ترکیه، رژیم صهیونیستی، عربستان و پاکستان)	۸۱/۴۳	۹	همکاری و تلاش دو کشور ایران و روسیه برای جلوگیری از تسلط شرکت‌های خارجی و فراملیتی بر منابع انرژی منطقه	۴۰
۳	همکاری ایران و روسیه برای حل و فصل بحران سوریه	۸۱/۴۳	۱۰	نزدیکی روسیه به ایران برای نفوذ در خاورمیانه و خلیج فارس	۶۱/۱۴
۴	مشارکت ایران و روسیه در مقابله با حرکت‌های تندروی وهابیت در منطقه	۶۵	۱۱	همکاری دو کشور ایران و روسیه در حوزه خزر	۴۸/۱۳
۵	همکاری دو کشور ایران و روسیه برای جلوگیری از تشدید افراط گرایی قومی و نژادی در منطقه	۵۸/۳۳	۱۲	حمایت روسیه از ایران برای حضور در سازمان همکاری شانگهای به عنوان عضو ناظر	۳۲
۶	همکاری ایران و روسیه برای جلوگیری از حمل و نقل و قاچاق مواد مخدر در منطقه	۳۱	۱۳	نزدیکی روسیه به ایران به دلیل تمایل روسیه به داشتن روابط دوستانه با کشورهای مسلمان منطقه آسیای مرکزی و قفقاز	۴۳/۴۱
۷	همکاری ایران و روسیه برای مقابله با قاچاق اسلحه و اقدامات تروریستی در منطقه	۵۱/۴۳	۱۴	نیاز ایران به کسب حمایت از روسیه در سطوح منطقه‌ای	۵۰/۶۴

همان‌گونه که در جدول شماره ۲ ملاحظه می‌شود، در میان عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همکاری ایران و روسیه، عوامل «مشارکت ایران و روسیه در مقابله با حضور و نفوذ قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و متحدان آنها در منطقه (از جمله آمریکا، ترکیه، رژیم صهیونیستی، عربستان و پاکستان)» و «همکاری ایران و روسیه برای حل و فصل بحران سوریه» بیش‌ترین تأثیر را به‌میزان ۸۱/۴۳ درصد و «همکاری ایران و روسیه برای جلوگیری از حمل و نقل و قاچاق مواد مخدر در منطقه» به‌میزان ۳۱ درصد کم‌ترین تأثیر را بر امنیت نظامی ایران داشته‌اند.

نمودار شماره ۲- تأثیر عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همگرایی ایران و روسیه بر امنیت نظامی جمهوری اسلامی ایران

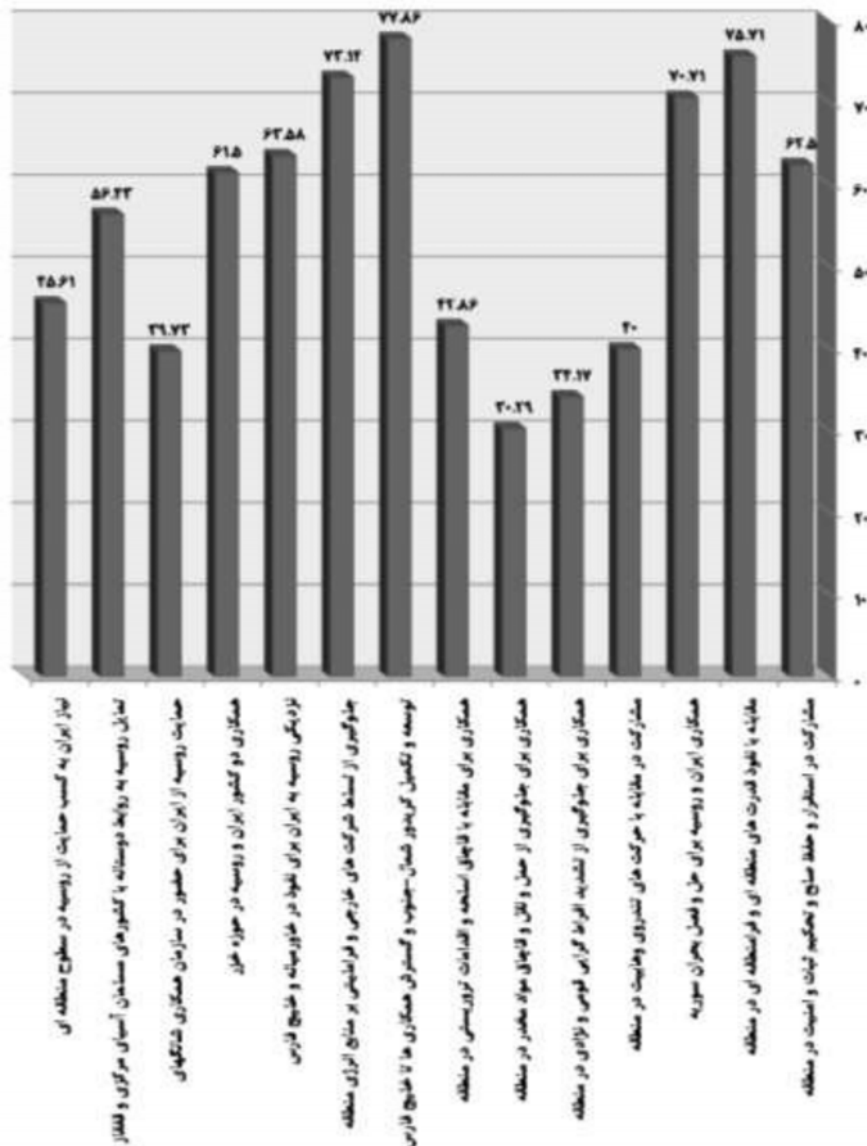
تأثیر عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همکاری ایران و روسیه بر امنیت اقتصادی جمهوری اسلامی ایران

جدول شماره‌ی ۳- تأثیر عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همکاری ایران و روسیه بر امنیت اقتصادی جمهوری اسلامی ایران

ردیف	عنوان عامل مؤثر بر همکاری	ردیف	عنوان عامل مؤثر بر همکاری	ردیف	عنوان عامل مؤثر بر همکاری
۱	مشارکت ایران و روسیه در استقرار و حفظ صلح و تحکیم ثبات و امنیت در منطقه	۶۲/۵	مشارکت ایران و روسیه در توسعه و تکمیل کریدور شمال-جنوب و گسترش امتداد دامنه همکاری‌ها با سایر جمهوری‌های آسیای مرکزی تا خلیج فارس	۷۷/۸۶	
۲	مشارکت ایران و روسیه در مقابله با حضور و نفوذ قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و متحدان آن‌ها در منطقه (از جمله آمریکا، ترکیه، رژیم صهیونیستی، عربستان و پاکستان)	۷۵/۷۱	همکاری و تلاش دو کشور ایران و روسیه برای جلوگیری از تسلط شرکت‌های خارجی و فراملیتی بر منابع انرژی منطقه	۷۳/۱۴	
۳	همکاری ایران و روسیه برای حل و فصل بحران سوریه	۷۰/۷۱	نزدیکی روسیه به ایران برای نفوذ در خاورمیانه و خلیج فارس	۶۳/۵۸	
۴	مشارکت ایران و روسیه در مقابله با حرکت‌های تندروی وهابیت در منطقه	۴۰	همکاری دو کشور ایران و روسیه در حوزه خزر	۶۱/۵	
۵	همکاری دو کشور ایران و روسیه برای جلوگیری از تشدید افراط‌گرایی قومی و نژادی در منطقه	۳۴/۷۱	حمایت روسیه از ایران برای حضور در سازمان همکاری شانگهای به عنوان عضو ناظر	۳۹/۷۳	
۶	همکاری ایران و روسیه برای جلوگیری از حمل و نقل و قاچاق مواد مخدر در منطقه	۳۰/۲۹	نزدیکی روسیه به ایران به دلیل تمایل روسیه به داشتن روابط دوستانه با کشورهای مسلمان منطقه آسیای مرکزی و قفقاز	۵۶/۴۳	
۷	همکاری ایران و روسیه برای مقابله با قاچاق اسلحه و اقدامات تروریستی در منطقه	۴۲/۸۶	نیاز ایران به کسب حمایت از روسیه در سطوح منطقه‌ای	۴۵/۶۱	

همان‌گونه که در جدول شماره‌ی ۳ ملاحظه می‌شود، در میان عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همکاری ایران و روسیه، «مشارکت ایران و روسیه در توسعه و تکمیل کریدور شمال - جنوب و گسترش امتداد دامنه‌ی همکاری‌ها با سایر جمهوری‌های آسیای مرکزی تا خلیج فارس» بیش‌ترین تأثیر را به

میزان ۷۷/۸۶ درصد و «همکاری ایران و روسیه برای جلوگیری از حمل و نقل و قاچاق مواد مخدر در منطقه» به میزان ۳۰/۲۹ درصد کم‌ترین تأثیر را بر امنیت اقتصادی ایران داشته‌اند.

نمودار شماره ۳- تأثیر عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همگرایی ایران و روسیه بر امنیت اقتصادی جمهوری اسلامی ایران

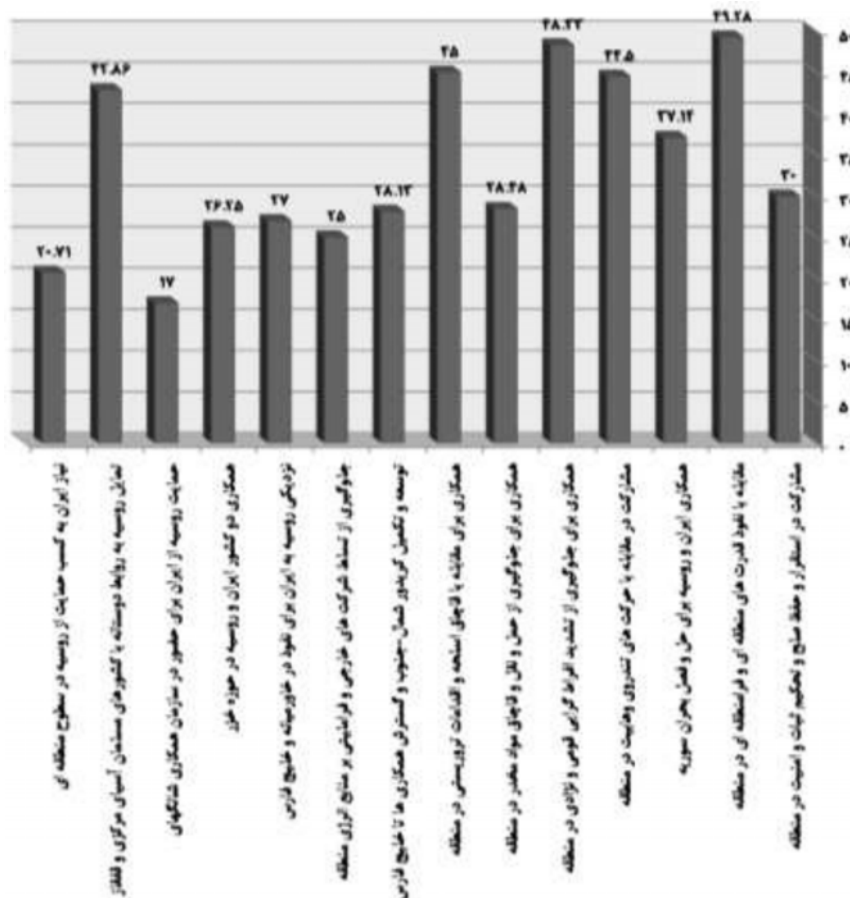
تأثیر عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همگرایی ایران و روسیه بر امنیت فرهنگی اجتماعی جمهوری اسلامی ایران

جدول شماره ۴- تأثیر عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همگرایی ایران و روسیه بر امنیت فرهنگی اجتماعی جمهوری اسلامی ایران

ردیف	عنوان عامل مؤثر بر همگرایی	شماره	تاریخ	عنوان عامل مؤثر بر همگرایی	ردیف
۱	مشارکت ایران و روسیه در توسعه و تکمیل کریدور شمال-جنوب و گسترش امتداد دامنه همکاری‌ها با سایر جمهوری‌های آسیای مرکزی تا خلیج فارس	۸	۳۰	مشارکت ایران و روسیه در استقرار و حفظ صلح و تحکیم ثبات و امنیت در منطقه	۱
۲	همکاری و تلاش دو کشور ایران و روسیه برای جلوگیری از تسلط شرکت‌های خارجی و فرامیلتی بر منابع انرژی منطقه	۹	۴۹/۲۸	مشارکت ایران و روسیه در مقابله با حضور و نفوذ قدرت‌های منطقه‌ای و متحدان آن‌ها در منطقه (از جمله آمریکا، ترکیه، رژیم صهیونیستی، عربستان و پاکستان)	۲
۳	نزدیکی روسیه به ایران برای نفوذ در خاورمیانه و خلیج فارس	۱۰	۳۷/۱۴	همکاری ایران و روسیه برای حل و فصل بحران سوریه	۳
۴	همکاری دو کشور ایران و روسیه در حوزه خزر	۱۱	۴۴/۵	مشارکت ایران و روسیه در مقابله با حرکت‌های تندروی وهابیت در منطقه	۴
۵	حمایت روسیه از ایران برای حضور در سازمان همکاری شانگهای به عنوان عضو ناظر	۱۲	۴۸/۳۳	همکاری دو کشور ایران و روسیه برای جلوگیری از تشدید افراط گرایی قومی و نژادی در منطقه	۵
۶	نزدیکی روسیه به ایران به دلیل تمایل روسیه به داشتن روابط دوستانه با کشورهای مسلمان منطقه آسیای مرکزی و قفقاز	۱۳	۲۸/۴۸	همکاری ایران و روسیه برای جلوگیری از حمل و نقل و قاچاق مواد مخدر در منطقه	۶
۷	نیاز ایران به کسب حمایت از روسیه در سطوح منطقه‌ای	۱۴	۴۵	همکاری ایران و روسیه برای مقابله با قاچاق اسلحه و اقدامات تروریستی در منطقه	۷

همان‌گونه که در جدول شماره ۴ ملاحظه می‌شود، در میان عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همگرایی ایران و روسیه، «مشارکت ایران و روسیه در مقابله با حضور و نفوذ قدرت‌های

منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و متحدان آنها در منطقه (از جمله آمریکا، ترکیه، رژیم صهیونیستی، عربستان و پاکستان)» بیشترین تأثیر را به میزان ۴۹/۲۸ درصد و «حمایت روسیه از ایران برای حضور در سازمان همکاری شانگهای به عنوان عضو ناظر» به میزان ۱۷ درصد کمترین تأثیر را بر امنیت فرهنگی اجتماعی ایران داشته‌اند.

نمودار شماره ۴- تأثیر عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همگرایی ایران و روسیه بر امنیت فرهنگی اجتماعی

جمهوری اسلامی ایران

تأثیر عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همگرایی ایران و روسیه بر کل ابعاد امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

با توجه به این‌که درایه‌های هر سطر تکمیل شده‌ی «ماتریس سؤالات»، متناظر با تأثیر یکی از عوامل ۱۴ گانه بر «کل ابعاد امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران» است. از طرف دیگر، امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران (به‌عنوان متغیر وابسته‌ی تحقیق)، محصول تأثیر سطور مزبور بر ۴ ستون آن ماتریس می‌باشد. از این رو، به‌منظور پاسخ به «سؤال تحقیق»، میانگین پاسخ‌های ارائه شده از سوی پرسش‌شوندگان، به هر یک از سطرها‌ی ماتریس سؤالات پرسشنامه، تحت عنوان «امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران» در ادامه ارائه می‌گردد.

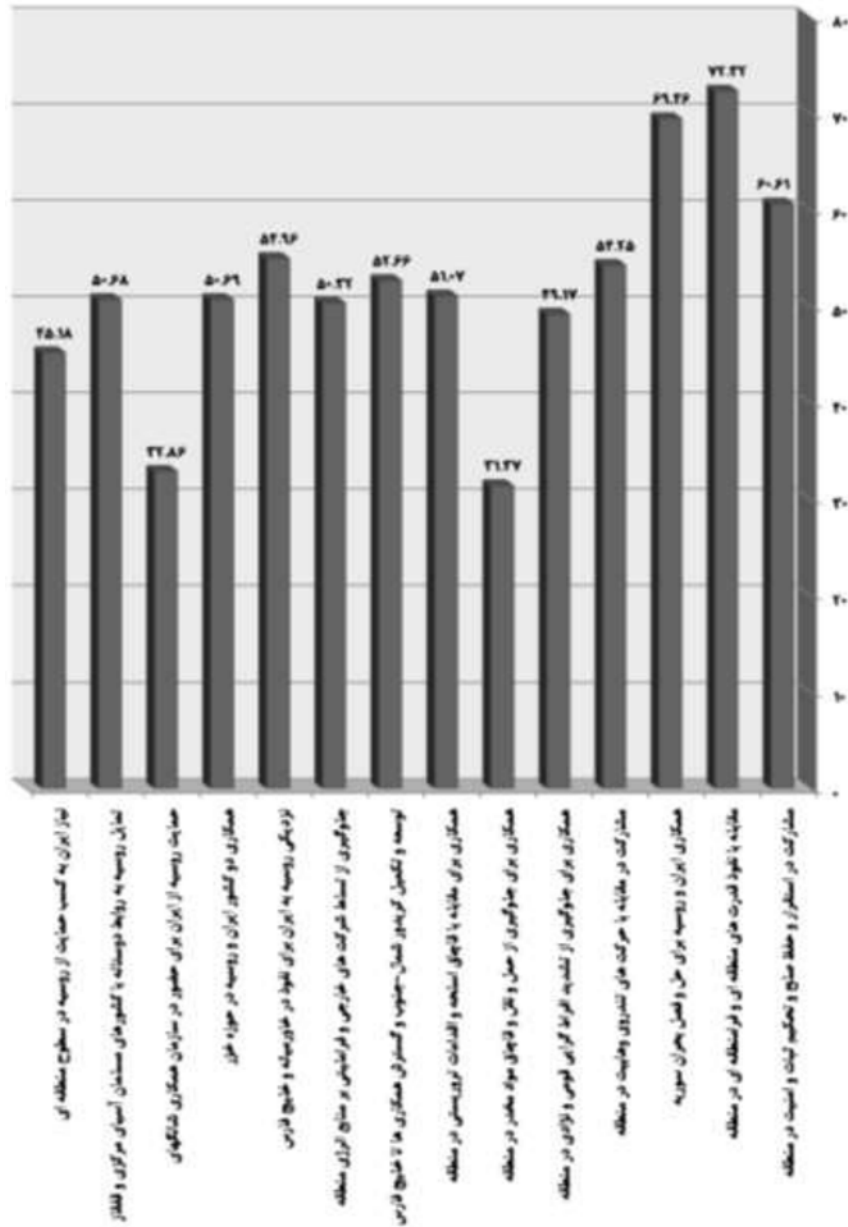
تأثیر عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همگرایی ایران و روسیه بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

جدول شماره ۵- تأثیر عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همگرایی ایران و روسیه بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

ردیف	عنوان عامل مؤثر بر همگرایی در سطح منطقه‌ای	ردیف	عنوان عامل مؤثر بر همگرایی در سطح منطقه‌ای	ردیف
۱	مشارکت ایران و روسیه در توسعه و تکمیل کریدور شمال-جنوب و گسترش امتداد دامنه همکاری‌ها با سایر جمهوری‌های آسیای مرکزی تا خلیج فارس	۸	مشارکت ایران و روسیه در استقرار و حفظ صلح و تحکیم ثبات و امنیت در منطقه	۱
۲	همکاری و تلاش دو کشور ایران و روسیه برای جلوگیری از تسلط شرکت‌های خارجی و فراملیتی بر منابع انرژی منطقه	۹	مشارکت ایران و روسیه در مقابله با حضور و نفوذ قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و متحدان آن‌ها در منطقه (از جمله آمریکا، ترکیه، رژیم صهیونیستی، عربستان و پاکستان)	۲
۳	نزدیکی روسیه به ایران برای نفوذ در خاورمیانه و خلیج فارس	۱۰	همکاری ایران و روسیه برای حل و فصل بحران سوریه	۳
۴	همکاری دو کشور ایران و روسیه در حوزه خزر	۱۱	مشارکت ایران و روسیه در مقابله با حرکت‌های تندروی وهابیت در منطقه	۴
۵	حمایت روسیه از ایران برای حضور در سازمان همکاری شانگهای به عنوان عضو ناظر	۱۲	همکاری دو کشور ایران و روسیه برای جلوگیری از تشدید افراط‌گرایی قومی و نژادی در منطقه	۵

۵۰/۶۸	نزدیکی روسیه به ایران به دلیل تمایل روسیه به داشتن روابط دوستانه با کشورهای مسلمان منطقه آسیای مرکزی و قفقاز	۱۳	۳۱/۳۷	همکاری ایران و روسیه برای جلوگیری از حمل و نقل و قاچاق مواد مخدر در منطقه	۶
۴۵/۱۸	نیاز ایران به کسب حمایت از روسیه در سطوح منطقه‌ای	۱۴	۵۱/۰۷	همکاری ایران و روسیه برای مقابله با قاچاق اسلحه و اقدامات تروریستی در منطقه	۷

همان‌گونه که در جدول شماره ۵ مشاهده می‌شود، از میان عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همگرایی ایران و روسیه، «مشارکت ایران و روسیه در مقابله با حضور و نفوذ قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و متحدان آنها در منطقه (از جمله آمریکا، ترکیه، رژیم صهیونیستی، عربستان و پاکستان)» با میانگین ۷۲/۳۲ درصد بیش‌ترین تأثیر و «همکاری ایران و روسیه برای جلوگیری از حمل و نقل و قاچاق مواد مخدر در منطقه» با میانگین ۳۱/۳۷ درصد کم‌ترین تأثیر را بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران می‌گذارد.

نمودار شماره ۵ - تأثیر عوامل مؤثر بر همکاری‌های ایران و روسیه در سطح منطقه‌ای بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

همان طور که در نمودار فوق دیده می‌شود، از میان عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همگرایی ایران و روسیه عمده‌ترین عامل تأثیرگذار بر امنیت ملی ایران از دید پاسخگویان به شرح زیر است:

مهم‌ترین عامل تأثیرگذار، «مشارکت ایران و روسیه در مقابله با حضور و نفوذ قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و متحدان آنها در منطقه (از جمله آمریکا، ترکیه، رژیم صهیونیستی، عربستان و پاکستان)» است. یکی از مهم‌ترین هدف‌ها و منافع سیاسی - امنیتی ایران و روسیه مقابله با نفوذ آمریکا، ترکیه و رژیم صهیونیستی در حوزه‌های مشترک منافع و امنیت ملی دو کشور است. (عطایی، ۱۳۹۰: ۱۴۵) ایران و روسیه در سطح منطقه‌ای در مقابله با حضور قدرت‌های بیگانه در منطقه دارای اهداف و منافع مشترکی بوده‌اند. (سنایی، ۱۳۸۷: ۳۲۱) مثلاً در مناطق آسیای مرکزی و قفقاز، منافع و جهت‌گیری‌های همسانی دارند و از حضور قدرت‌های رقیب منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای از جمله آمریکا، ترکیه و رژیم صهیونیستی در این مناطق ناخرسند می‌باشند. این مناطق برای هر دو کشور ایران و روسیه یک محدوده‌ی امنیتی تلقی می‌شوند. (موحدی، ۱۳۸۵: ۹۱) و (رضازاده، ۱۳۸۴: ۸۵) دو کشور به تدریج در منطقه‌ی آسیای مرکزی، خزر و قفقاز به درک مشترکی از منافع متقابل رسیدند که مبنایی برای همکاری آنها در این مناطق شد. خطر گسترش نفوذ قدرت‌های غربی و متحدان آنها (ترکیه، رژیم صهیونیستی، عربستان و پاکستان)، در گسترش این همکاری بسیار مؤثر بود. (کرمی، ۱۳۸۹: ۱۲۰) هم‌چنین ایران و روسیه بارها مخالفت خود را با توسعه‌ی حضور بیگانگان در دریای خزر مطرح کرده‌اند. (کولابی، ۱۳۷۸: ۳۰۶) بنابراین این مسأله به‌عنوان یک عامل منطقه‌ای مؤثر در همگرایی ایران و روسیه که بر امنیت ملی ایران تأثیرگذار است، مطرح می‌شود.

دومین عامل تأثیرگذار، «همکاری ایران و روسیه برای حل و فصل بحران سوریه» می‌باشد. صحنه‌ی تحولات سوریه، زمینه‌ی مساعدی را برای برجستگی عینی نقاط اشتراک ایران و روسیه در قبال تحولات منطقه فراهم ساخته است. هر دو کشور به دلایل مختلف تاریخی، ژئوپلیتیکی و حفظ منافع و امنیت ملی خود با گسترش حوزه‌ی نفوذ سیاسی، اقتصادی و نظامی بیگانگان در مناطق پیرامون خود مخالف هستند. سوریه برای ایران و روسیه

به‌عنوان مهم‌ترین موقعیت راهبردی در منطقه به‌شمار می‌رود و از طریق این کشور بر تحولات منطقه به‌ویژه تحولات فلسطین و رژیم صهیونیستی تأثیرگذاری داشته‌اند. ملاحظات کلان راهبردی دو کشور در قبال توسعه‌ی حوزه‌ی نفوذ غرب در منطقه، پیوندهای نظامی، اقتصادی و نگرانی از به‌قدرت رسیدن جریان‌های غرب‌گرا و سلفی موجب نزدیکی مواضع دو کشور در قبال تحولات سوریه شده است.

سومین عامل، «مشارکت ایران و روسیه در استقرار و حفظ صلح و تحکیم ثبات و امنیت در منطقه» است. حساسیت منطقه و پتانسیل بحران‌زایی آن موجب شده تا روسیه و ایران دارای اهداف و منافع مشترکی در استقرار صلح و تحکیم ثبات و امنیت در منطقه باشند و تلاش‌هایی را با هدف حل و فصل مسائل به‌عمل آورند. رایزنی و مشورت در مسائل و معضلات و مشکلات منطقه و ایجاد ثبات در منطقه (شرف‌الزیاد، ۱۳۸۷: ۲۰۲) و نقش مثبت دو کشور در حل و فصل منازعات منطقه‌ای برای تداوم همکاری‌ها پتانسیل قابل توجهی را ارائه کرده است. (کولایی، ۱۳۷۸: ۳۰۷) به‌عنوان مثال، تلاش مشترک ایران و روسیه برای حفظ ثبات سیاسی و تأمین امنیت در منطقه‌ی آسیای مرکزی سبب توسعه‌ی حل اعتماد متقابل میان دو کشور گردید. (کولایی، ۱۳۷۶: ۲۸۱) هم‌چنین نقش ایران در میانجی‌گری میان گروه‌های درگیر در تاجیکستان، موقعیت و وزن ایران را در ایجاد صلح و ثبات در منطقه افزایش داد و روس‌ها را بیش از پیش نسبت به نقش مثبت ایران امیدوار ساخت. (کرمی، ۱۳۸۱: ۱۰۸) عینی‌ترین نمود همکاری‌های امنیتی دو کشور، کمک نظامی مشترک به ائتلاف شمال افغانستان در مقابل طالبان بود. (کرمی، ۱۳۸۹: ۱۱۹)

چهارمین عامل، «نزدیکی روسیه به ایران برای نفوذ در خاورمیانه و خلیج فارس» می‌باشد. روسیه از دیرباز درصدد بوده که در خاورمیانه حضور فعال داشته باشد. این منطقه که از نظر امنیتی هم‌چنان جزو اولویت‌های مسکو قرار دارد، به‌علت تحولات پرشتاب خود عرصه‌ای پیچیده‌تر از گذشته برای مسکو می‌باشد. از طرفی روسیه پس از فروپاشی شوروی، به‌خاطر ذخایر غنی نفت و اهمیت راهبردی منطقه‌ی خلیج فارس، به فکر توازن سیاست‌های‌اش با کشورهای ایران، عراق و کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس بود

و در پی این بود که از طریق گسترش همکاری‌های همه‌جانبه‌ی خود با ایران، حضور و نفوذ خود را در منطقه‌ی خلیج فارس گسترش دهد. (اطه‌ری، ۱۳۸۰: ۸۱)

عامل پنجم، «مشارکت ایران و روسیه در مقابله با حرکت‌های تندروی وهابیت در منطقه» است. روسیه طعم تلخ رویکردهای سلفی و وهابی را در قفقاز شمالی به‌ویژه چچن، اینگوش و داغستان چشیده است و ایران نیز از جهت‌گیری‌های ضد ایرانی و ضد شیعی این جریانات به‌خوبی آگاه است و این بر امر نزدیکی هر چه بیش‌تر مواضع دو کشور بسیار تأثیرگذار بوده است. پس از پیروزی طالبان در سال ۱۳۷۵، ایران و روسیه از ائتلاف شمال حمایت کردند. طالبان به‌عنوان یک گروه رادیکال مذهبی برای دو دولت تهدید امنیتی تلقی شد.

از دید پاسخگویان ششمین عامل، «مشارکت ایران و روسیه در توسعه و تکمیل کریدور شمال - جنوب و گسترش امتداد دامنه‌ی همکاری‌ها با سایر جمهوری‌های آسیای مرکزی تا خلیج فارس» می‌باشد. یکی از اقدام‌های اصلی در همکاری دو کشور به‌عنوان یک پروژه‌ی بین‌المللی، ایجاد یک مجموعه‌ی حمل و نقل برای پیوند ایران و روسیه و دیگر کشورهای منطقه از اروپا تا اوراسیای مرکزی و جنوب و شرق آسیا است. در این چارچوب، طرح عملیاتی راه‌های ارتباطی از هلسینکی تا مسکو، آستراخان، امیرآباد به بندر عباس در سال ۲۰۰۰ آغاز شد و در ماه می سال ۲۰۰۲ وزیران حمل و نقل روسیه، ایران و هند تفاهم‌نامه‌ی اجرایی جهت آغاز فعالیت راه‌گذر شمال - جنوب به امضا رساندند. برآورد شده است که ۱۲ الی ۱۵ میلیون تن محموله هر ساله از راه‌گذر حمل‌ونقل بین‌المللی شمال - جنوب در چند سال آینده با کشتی منتقل شود.

(Nezavisimaia, 2002: 5)

هفتمین عامل تأثیرگذار، «همکاری ایران و روسیه برای مقابله با قاچاق اسلحه و اقدامات تروریستی در منطقه» است. ایران و روسیه در همکاری برای مقابله با قاچاق اسلحه و اقدامات تروریستی در منطقه جدی هستند. به‌عنوان مثال، در سفر پوتین رئیس‌جمهور روسیه به تهران در سال ۱۳۸۶ رؤسای جمهور دو کشور بیانیه‌ی مشترکی منتشر کردند که در آن دو طرف تأکید کردند که تعامل خود را در مبارزه با تروریسم و چالش‌ها و تهدیدات جدید در سطح منطقه‌ای و در وهله‌ی اول در چارچوب سازمان همکاری شانگهای تداوم خواهند بخشید، ضمن این‌که به مهار

کردن تهدیدات تروریستی و ایجاد کمربندی‌های امنیتی، اهمیت خاص قائل می‌باشند. ایران و روسیه به تازگی نیز دو سند همکاری در حوزه مسائل امنیتی امضا کرده‌اند. مصطفی محمدنجان وزیر کشور پس از امضای این اسناد، تأمین بخش عمده‌ی منابع مالی تروریست‌ها را از قاچاق مواد مخدر افغانستان دانست. محمدنجان در جای دیگر در دیدار با وزیر کشور روسیه تأکید کرد که تهران و مسکو در مبارزه با پدیده تروریسم با یکدیگر هم‌سو و هم‌نظر هستند.

هشتمین عامل، «همکاری دو کشور ایران و روسیه در حوزه‌ی خزر» می‌باشد. دریای خزر و مشکلات و مسائل گوناگون آن یکی از عوامل نزدیکی سیاست‌های دو کشور به یکدیگر بوده است. (کولایی، ۱۳۷۶: ۲۸۱) توسعه‌ی رقابت‌های منطقه‌ای در خزر و پیرامون آن اهمیت همکاری‌های ایران و روسیه را بیش از پیش افزایش داده است. (Oksana, 2001: 5) برای ایران و روسیه منابع انرژی دریای خزر بیش از اهمیت اقتصادی، دارای جلوه‌های سیاسی - امنیتی بوده است. هر دو کشور در برابر اقدامات تکررانه برای بهره‌برداری از منابع انرژی دریای خزر مواضع یکسانی داشتند. (سنایی، ۱۳۸۷: ۲۱۴) ایران و روسیه در مورد بهره‌برداری از منابع نفت و گاز دریای خزر و انتقال انرژی از حوزه‌ی خزر نیز دارای اهداف و منافع مشترکی هستند و به همین دلیل برای متوقف کردن اجرای خط لوله‌ی باکو - جیهان و خط ترانس خزر با یکدیگر همکاری می‌کنند؛ هر چند که منافع بلندمدت آنها درباره‌ی مسیرهای انتقال انرژی متفاوت است. (رضازاده، ۱۳۸۴: ۲۵۵)

نهمین عامل تأثیرگذار از دید پاسخگویان، «نزدیکی روسیه به ایران به دلیل تمایل روسیه به داشتن روابط دوستانه با کشورهای مسلمان منطقه‌ی آسیای مرکزی و قفقاز» است. جلب همکاری جمهوری اسلامی ایران به عنوان یک قطب مهم جهان اسلام می‌تواند در کاهش تنش و حساسیت‌هایی که نسبت به حضور روس‌ها در جمهوری‌های مسلمان‌نشین منطقه وجود دارد، تأثیر به‌سزایی داشته باشد. در این زمینه نقش ایران در مقابله با تهدیدی که روسیه آن را بنیادگرایی مذهبی در منطقه می‌داند، بسیار با اهمیت است. (تقفی‌عامری، ۱۳۷۹: ۲۲) (رضازاده، ۱۳۸۴: ۷۱)

دهمین عامل، «همکاری و تلاش دو کشور ایران و روسیه برای جلوگیری از تسلط شرکت‌های خارجی و فراملیتی بر منابع انرژی منطقه» می‌باشد. ایران و روسیه در جلوگیری از

سلطه‌ی شرکت‌های خارجی و فراملیتی بر منابع انرژی منطقه خصوصاً آسیای مرکزی و قفقاز دارای منافع هم‌سویی می‌باشند. مسأله‌ی توسعه منابع نفت و گاز آسیای مرکزی و قفقاز از نظر این دو کشور، فقط پدیده‌ای اقتصادی محسوب نمی‌شود، بلکه یک مسأله راهبردی است که با امنیت ملی آنها ارتباط مستقیم دارد. بنابراین، کشورهای روسیه و ایران، اصولاً با توسعه‌ی منابع نفت و گاز منطقه توسط شرکت‌های غربی و آمریکایی با تبعات خاص آن و از جمله حضور و نفوذ آمریکا، رژیم صهیونیستی و ترکیه در منطقه، امنیت و منافع ملی ایران و روسیه را تهدید می‌کند.» (رضازاده، ۱۳۸۴: ۸۶)

عامل یازدهم، «همکاری دو کشور ایران و روسیه برای جلوگیری از تشدید افراط‌گرایی قومی و نژادی در منطقه» است. از نگاه تهران و مسکو حرکت‌های تندروی قومی و نژادی خصوصاً در مناطق مشترک میان دو کشور، منافع آنها را به خطر می‌اندازد و از این‌رو، در بسیاری از زمینه‌ها به همدیگر نه به‌عنوان رقیب، بلکه چون همکار نگرینسته و تلاش‌هایی را برای حل و فصل مسائل به‌عمل آورده‌اند. پتانسیل بحران‌زایی خصوصاً در مناطقی با قومیت‌های مختلف و دولت‌های ناپایدار موجب شده تا روسیه و ایران منافع مشترکی در کنترل بحران‌ها و درگیری‌های قومی ناشی از قومیت‌گرایی افراطی و تعصبات قومی و نژادی در جمهوری‌های منطقه داشته باشند.

دوازدهمین عامل، «نیاز ایران به کسب حمایت از روسیه در سطوح منطقه‌ای» می‌باشد. نیاز ایران به کسب حمایت روسیه در سطوح منطقه‌ای از مواردی می‌باشد که باعث تسریع در روابط راهبردی ایران و روسیه گردیده است. پس از فروپاشی شوروی و با توجه به تحولی که در نگاه روسیه نسبت به ایران، خاورمیانه و جهان روی داد، روسیه سیاست مستقل‌تری از غرب در پیش گرفت. پس از این دوران، دو کشور ایران و روسیه بر اساس ملاحظات عمل‌گرایانه و راهبردی در جهت روابط نزدیک‌تر حرکت نموده‌اند. (رضازاده، ۱۳۸۴: ۷۰)

سیزدهمین عامل، «حمایت روسیه از ایران برای حضور در سازمان همکاری شانگهای به عنوان عضو ناظر» است. روابط ایران و روسیه تا آن‌جا گسترش یافت که ایران به همراه هند و پاکستان در سال ۲۰۰۵ به‌عنوان عضو ناظر سازمان شانگهای پذیرفته شد. این سازمان که اساساً

پس از گسترش تهدید بنیادگرایی اسلامی در منطقه‌ی آسیای مرکزی با حضور چین و روسیه شکل گرفت (نیمه‌ی ۱۹۹۰) عملاً مبارزه با تروریسم را در قالب فعالیت بنیادگرایان اسلامی در منطقه دنبال می‌کرد. (فلیکس، ۲۰۰۰: ۱۵۷-۱۵۳) برخی نیز معتقدند، ایران حضور روسیه را در سازمان کنفرانس اسلامی به رسمیت شناخت و در مقابل، روس‌ها نیز با حضور ایران به‌عنوان عضو ناظر در سازمان همکاری شانگهای موافقت کردند. (کرمی، ۱۳۸۹: ۱۲۰)

از دید پاسخگویان چهاردهمین عامل، «همکاری ایران و روسیه برای جلوگیری از حمل و نقل و قاچاق مواد مخدر در منطقه» می‌باشد. از مسائل منطقه‌ای دیگر می‌توان همکاری در زمینه‌ی قاچاق غیرقانونی مواد مخدر را نام برد. در سال ۲۰۰۳ میان رؤسای سرویس فدرال مبارزه با مواد مخدر فدراسیون روسیه و ستاد مبارزه با مواد مخدر جمهوری اسلامی ایران پروتکل همکاری در این زمینه امضا شد. نمایندگان ارگان‌های صلاحیت‌دار جمهوری اسلامی ایران در عملیات‌های پیشگیرانه و مجامع بین‌المللی که «کانال» نام دارد و با قاچاقچیان افغانی مبارزه می‌کنند، شرکت فعال دارند. تقویت روزافزون همکاری‌ها در زمینه‌ی مبارزه با مواد مخدر و طرح‌ریزی اقدام‌های مشترک در زمینه‌ی مبارزه با تهدید قاچاقچیان افغانی، در اکتبر سال ۲۰۰۸ در جریان دیدار دبیر کل ستاد مبارزه با مواد مخدر جمهوری اسلامی ایران احمدی مقدم، از مسکو مورد بحث و بررسی قرار گرفت (رونوا، ۱۳۸۷: ۱۶) به‌تازگی نیز ایران و روسیه دو سند راهبردی در حوزه‌ی مسائل امنیتی و مبارزه با قاچاق مواد مخدر امضا کرده‌اند.

تجزیه و تحلیل و نتیجه‌گیری

تأثیر عوامل منطقه‌ای ۱۴ گانه مؤثر بر همگرایی ایران و روسیه بر امنیت سیاسی ایران

براساس یافته‌های تحقیق و مستندات به نتایج تحقیقات میدانی، در میان ۱۴ عامل منطقه‌ای مورد مطالعه در این تحقیق، «همکاری ایران و روسیه برای حل و فصل بحران سوریه» با ۸۸/۵۷ درصد بر امنیت سیاسی ایران بسیار تأثیرگذار است که این امر ضرورت اتخاذ تدابیر لازم برای حل و فصل سریع‌تر بحران سوریه را گوشزد می‌نماید. این درحالی است که «همکاری ایران و روسیه

برای جلوگیری از حمل و نقل و قاچاق مواد مخدر در منطقه» به میزان ۳۵/۷۱ درصد از دیدگاه پاسخ‌دهندگان کمترین تأثیر را متوجه امنیت سیاسی ایران می‌کند.

تأثیر عوامل منطقه‌ای ۱۴ گانه مؤثر بر همگرایی ایران و روسیه بر امنیت نظامی ایران

در میان ۱۴ عامل منطقه‌ای مورد مطالعه در این تحقیق، عوامل «مشارکت ایران و روسیه در مقابله با حضور و نفوذ قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و متحدان آنها در منطقه (از جمله آمریکا، ترکیه، رژیم صهیونیستی، عربستان و پاکستان)» و «همکاری ایران و روسیه برای حل و فصل بحران سوریه» بیشترین تأثیر را به میزان ۸۱/۴۳ درصد بر امنیت نظامی ایران به‌عنوان یکی از ۴ بعد امنیت ملی ایران داشته‌اند. این درحالی است که «همکاری ایران و روسیه برای جلوگیری از حمل و نقل و قاچاق مواد مخدر در منطقه» به میزان ۳۱ درصد کم‌ترین تأثیر را متوجه امنیت نظامی ایران می‌کند.

تأثیر عوامل منطقه‌ای ۱۴ گانه مؤثر بر همگرایی ایران و روسیه بر امنیت اقتصادی ایران

در میان ۱۴ عامل منطقه‌ای مورد مطالعه در این تحقیق، «مشارکت ایران و روسیه در توسعه و تکمیل کریدور شمال - جنوب و گسترش امتداد دامنه‌ی همکاری‌ها با سایر جمهوری‌های آسیای مرکزی تا خلیج فارس» با ۷۷/۸۶ درصد بیشترین تأثیر را متوجه امنیت اقتصادی ایران به‌عنوان یکی از ۴ بعد امنیت ملی ایران می‌کند. درعین حال، «همکاری ایران و روسیه برای جلوگیری از حمل و نقل و قاچاق مواد مخدر در منطقه» به میزان ۳۰/۲۹ درصد کم‌ترین تأثیر را متوجه امنیت اقتصادی ایران می‌کند.

تأثیر عوامل منطقه‌ای ۱۴ گانه مؤثر بر همگرایی ایران و روسیه بر امنیت فرهنگی اجتماعی ایران

در میان ۱۴ عامل منطقه‌ای مورد مطالعه در این نوشتار، «مشارکت ایران و روسیه در مقابله با حضور و نفوذ قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و متحدان آنها در منطقه (از جمله آمریکا، ترکیه، رژیم صهیونیستی، عربستان و پاکستان)» بیشترین تأثیر را به میزان ۴۹/۲۸ درصد متوجه امنیت فرهنگی اجتماعی ایران می‌کند و در عین حال، «حمایت روسیه از ایران

برای حضور در سازمان همکاری شانگهای به عنوان عضو ناظر» به میزان ۱۷ درصد کم‌ترین تأثیر را متوجه امنیت فرهنگی اجتماعی ایران می‌کند.

تأثیر عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همگرایی ایران و روسیه بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

از میان چهارده عامل منطقه‌ای مؤثر بر همگرایی مورد مطالعه در این تحقیق، «مشارکت ایران و روسیه در مقابله با حضور و نفوذ قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و متحدان آنها در منطقه (از جمله آمریکا، ترکیه، رژیم صهیونیستی، عربستان و پاکستان)» با کسب میانگین ۷۲/۳۲ درصد نمرات پاسخگویان و بعد از آن «همکاری ایران و روسیه برای حل و فصل بحران سوریه» با کسب میانگین ۶۹/۴۶ درصد نمرات به ترتیب، از دیدگاه آنان بیش‌ترین تأثیر را بر امنیت ملی ایران دارا بوده‌اند.

عوامل «همکاری ایران و روسیه برای جلوگیری از حمل و نقل و قاچاق مواد مخدر در منطقه» با میانگین ۳۱/۳۷ درصد درصد نمرات پاسخگویان و «حمایت روسیه از ایران برای حضور در سازمان همکاری شانگهای به عنوان عضو ناظر» با میانگین ۳۲/۸۶ درصد کم‌ترین تأثیر را بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران به جای می‌گذارد.

بنابراین در جواب به سؤال تحقیق می‌توان پاسخ داد:

در زمینه عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همگرایی ایران و روسیه عوامل متعددی استخراج گردید که در این بین مهم‌ترین عامل تأثیرگذار بر امنیت ملی ایران «مشارکت ایران و روسیه در مقابله با حضور و نفوذ قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و متحدان آنها در منطقه (از جمله آمریکا، ترکیه، رژیم صهیونیستی، عربستان و پاکستان)» می‌باشد. بنابراین، توجه بیش‌تر به این عامل که اهداف و منافع ملی ایران و روسیه را دربر دارد، می‌تواند مبنای خوبی برای نزدیکی و تعامل بیش‌تر باشد.

«همکاری ایران و روسیه برای حل و فصل بحران سوریه»، «مشارکت ایران و روسیه در استقرار و حفظ صلح و تحکیم ثبات و امنیت در منطقه»، «نزدیکی روسیه به ایران برای نفوذ در خاورمیانه و خلیج فارس»، «مشارکت ایران و روسیه در مقابله با حرکت‌های تندروی وهابیت در منطقه»، «مشارکت ایران و روسیه در توسعه و تکمیل کریدور شمال - جنوب و گسترش امتداد

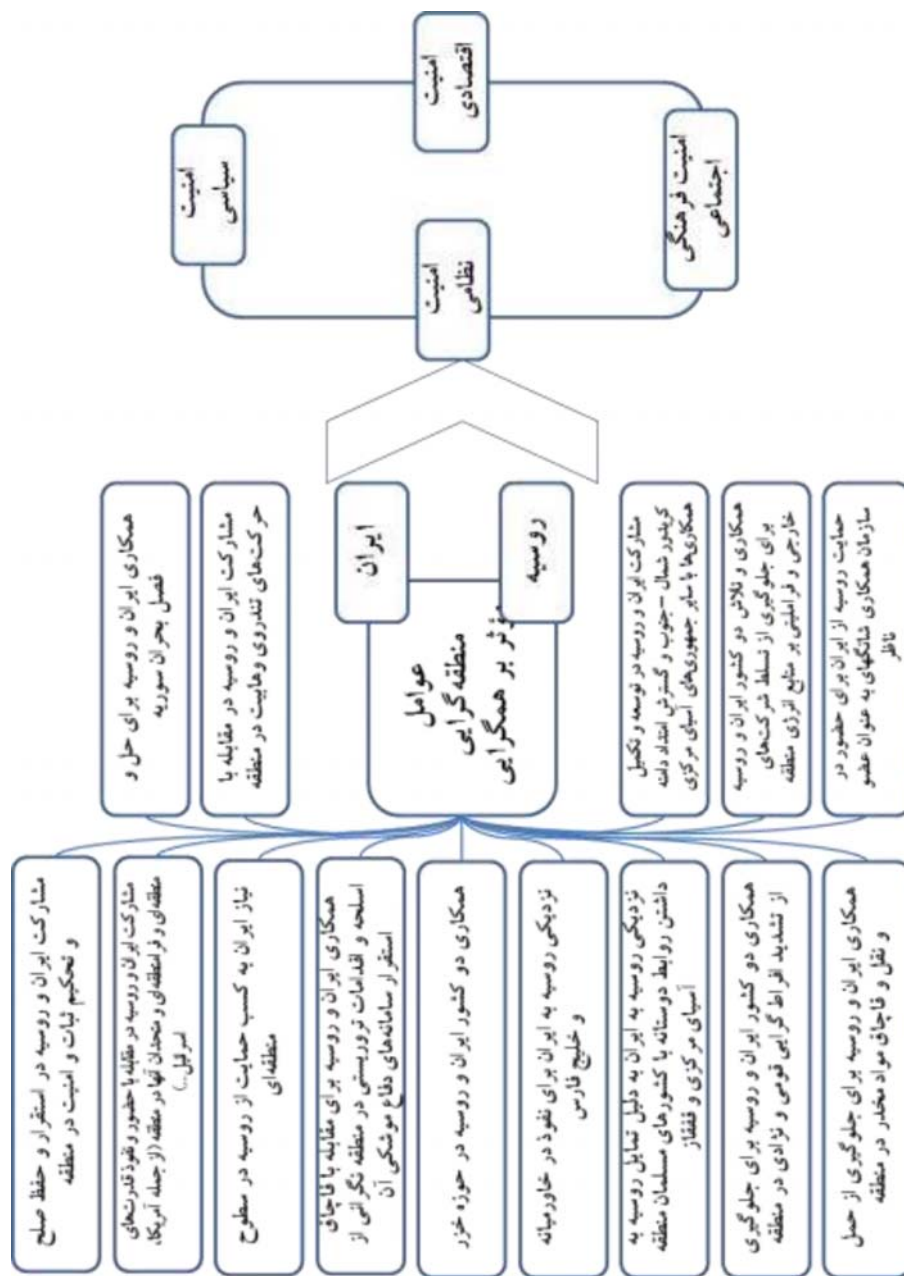
دامنه‌ی همکاری‌ها با سایر جمهوری‌های آسیای مرکزی تا خلیج فارس»، «همکاری ایران و روسیه برای مقابله با قاچاق اسلحه و اقدامات تروریستی در منطقه» از دیگر عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همگرایی ایران و روسیه بوده است که به ترتیب بر امنیت ملی ایران تأثیرگذار بوده‌اند. با شدت کم‌تری نسبت به این عوامل، هفت عامل تأثیرگذار دیگر بر امنیت ملی ایران به ترتیب شامل «همکاری دو کشور ایران و روسیه در حوزه‌ی خزر»، «نزدیکی روسیه به ایران به دلیل تمایل روسیه به داشتن روابط دوستانه با کشورهای مسلمان منطقه‌ی آسیای مرکزی و قفقاز»، «همکاری و تلاش دو کشور ایران و روسیه برای جلوگیری از تسلط شرکت‌های خارجی و فراملیتی بر منابع انرژی منطقه»، «همکاری دو کشور ایران و روسیه برای جلوگیری از تشدید افراط‌گرایی قومی و نژادی در منطقه»، «نیاز ایران به کسب حمایت از روسیه در سطوح منطقه‌ای»، «حمایت روسیه از ایران برای حضور در سازمان همکاری شانگهای به‌عنوان عضو ناظر» و «همکاری ایران و روسیه برای جلوگیری از حمل و نقل و قاچاق مواد مخدر در منطقه» می‌باشند. بنابراین، عوامل مذکور به ترتیب در رتبه‌های اول تا چهاردهم تأثیر عوامل منطقه‌ای مؤثر در همگرایی ایران و روسیه بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران قرار می‌گیرند.

بر اساس آنچه گفته شد می‌توان جدول و مدل مفهومی زیر را ارائه داد:

جدول شماره‌ی ۶- تأثیر عوامل منطقه‌ای مؤثر بر همگرایی ایران و روسیه بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

نمره	تأثیر عامل منطقه‌ای مؤثر بر همگرایی بر امنیت ملی ایران
۷۲/۳۲	۱- مشارکت ایران و روسیه در مقابله با حضور و نفوذ قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و متحدان آن‌ها در منطقه (از جمله آمریکا، ترکیه، رژیم صهیونیستی، عربستان و پاکستان)
۶۹/۴۶	۲- همکاری ایران و روسیه برای حل و فصل بحران سوریه
۶۰/۶۱	۳- مشارکت ایران و روسیه در استقرار و حفظ صلح و تحکیم ثبات و امنیت در منطقه
۵۴/۹۶	۴- نزدیکی روسیه به ایران برای نفوذ در خاورمیانه و خلیج فارس

۵۴/۲۵	۵- مشارکت ایران و روسیه در مقابله با حرکت‌های تدریجی و هابیت در منطقه
۵۲/۶۶	۶- مشارکت ایران و روسیه در توسعه و تکمیل کریدور شمال - جنوب و گسترش امتداد دامنه همکاری‌ها با سایر جمهوری‌های آسیای مرکزی تا خلیج فارس
۵۱/۰۷	۷- همکاری ایران و روسیه برای مقابله با قاچاق اسلحه و اقدامات تروریستی در منطقه
۵۰/۶۹	۸- همکاری دو کشور ایران و روسیه در حوزه خزر
۵۰/۶۸	۹- نزدیکی روسیه به ایران به دلیل تمایل روسیه به داشتن روابط دوستانه با کشورهای مسلمان منطقه آسیای مرکزی و قفقاز
۵۰/۳۲	۱۰- همکاری و تلاش دو کشور ایران و روسیه برای جلوگیری از تسلط شرکت‌های خارجی و فراملیتی بر منابع انرژی منطقه
۴۹/۱۷	۱۱- همکاری دو کشور ایران و روسیه برای جلوگیری از تشدید افراط‌گرایی قومی و نژادی در منطقه
۴۵/۱۸	۱۲- نیاز ایران به کسب حمایت از روسیه در سطوح منطقه‌ای
۳۲/۸۶	۱۳- حمایت روسیه از ایران برای حضور در سازمان همکاری شانگهای به‌عنوان عضو ناظر
۳۱/۳۷	۱۴- همکاری ایران و روسیه برای جلوگیری از حمل و نقل و قاچاق مواد مخدر در منطقه

نمودار شماره ۶ - مدل مفهومی بر گرفته از یافته‌های تحقیق

پیشنهادات:

بر اساس نتایج حاصله، اقدامات زیر پیشنهاد می‌گردد:

- ۱) تقویت و توسعه‌ی مشارکت ایران و روسیه در مقابله با حضور و نفوذ قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و متحدان آنها در منطقه (از جمله آمریکا، ترکیه، رژیم صهیونیستی، عربستان و پاکستان)؛
- ۲) استفاده از همه ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های داخلی و خارجی در جهت تقویت همکاری‌های ایران و روسیه برای حل و فصل بحران سوریه؛
- ۳) تقویت و توسعه مشارکت ایران و روسیه در استقرار و حفظ صلح و تحکیم ثبات و امنیت در منطقه؛
- ۴) با توجه به این که هم در آسیای مرکزی و هم در خزر و قفقاز، دو کشور قابلیت و ظرفیت آن را دارند که نهادهایی مؤثر برای حل و فصل مسائل و توسعه‌ی امنیت و همکاری ایجاد کنند، پیشنهاد می‌شود در این راستا گام‌های لازم برداشته شود.
- ۵) گسترش مراودات و همکاری‌ها در زمینه‌ی تنظیم رژیم حقوقی دریای خزر.
- ۶) تشکیل کارگروهی با مسئولیت مقامات عالی دو کشور و استفاده از کارشناسان خبره و نخبگان دو کشور برای برنامه‌ریزی و تقویت نقاط اشتراک دو کشور و هم‌افزایی در جهات زیر:
 - جلوگیری از تسلط شرکت‌های خارجی و فراملیتی بر منابع انرژی منطقه؛
 - مقابله با حرکت‌های تندروی وهابیت در منطقه؛
 - مقابله با قاچاق اسلحه و اقدامات تروریستی در منطقه؛
 - جلوگیری از تشدید افراط‌گرایی قومی و نژادی در منطقه.
- ۷) تقویت و توسعه‌ی روابط دوستانه ایران با روسیه جهت کسب حمایت بیشتر از روسیه در سطوح منطقه‌ای.

منابع

فارسی

- ۱- آشوری، داریوش، (۱۳۷۰)، «دانش نامه سیاسی»، تهران، انتشارات مروارید.
- ۲- اطهری، سیداسداله، (۱۳۸۰)، «سیاست روسیه نسبت به خاورمیانه، میراث یلسین و چالش پوتین»، فصلنامه مطالعات خاورمیانه، شماره ۴، تهران، مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه.
- ۳- بهزادی، حمید، (۱۳۶۸)، «اصول و روابط بین‌الملل و سیاست خارجی»، تهران، دهخدا.
- ۴- بوزان، باری، (۱۳۷۸)، «ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی»، «مردم، دولت‌ها و هراس»، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- ۵- تهمی، سیدمجتبی، (۱۳۷۶)، «ابعاد اجتماعی و فرهنگی امنیت ملی، تهران، آجا.
- ۶- ثقفی‌عامری، ناصر، (۱۳۷۹)، «سیاست امنیتی روسیه»، فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، شماره ۳۱، تهران، مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه.
- ۷- رضازاده، سخاوت، (۱۳۸۴)، «ریشه‌های هم‌گرایی و واگرایی در مناسبات جمهوری اسلامی ایران و روسیه»، فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، شماره ۵۲، تهران، مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه.
- ۸- رونوا، ام. و آ. آلیون، (۱۳۸۷)، «روابط ایران و روسیه»، مقاله ارائه شده در همایش روابط ایران و روسیه، مسکو، موسسه خاورشناسی، آکادمی علوم روسیه.
- ۹- سلامی، حسین، (۱۳۷۵)، «نقش سپاه در امنیت ملی و دفاع از کشور»، انتشارات نیروی زمینی سپاه، تهران.
- ۱۰- سنایی، مهدی و کرمی، جهانگیر، (۱۳۸۷)، «روابط ایران و روسیه»، تهران، انتشارات ایراس.
- ۱۱- سیف‌زاده، حسین، (۱۳۷۴)، «هم‌گرایی کشورهای اسلامی»، تهران، قومس.
- ۱۲- شرف‌الزیاد، حبیب، (۱۳۸۷)، «روسیه»، تهران، مرکز آموزشی و پژوهشی شهید سپهبد صیاد شیرازی.
- ۱۳- عطایی، فرهاد، (۱۳۹۰)، «زمینه‌های همکاری و رقابت ایران و روسیه در آسیای مرکزی در چارچوب ژئوپلیتیک»، مطالعات اوراسیای مرکزی، شماره ۸، تهران، مرکز مطالعات عالی بین‌المللی.
- ۱۴- علی بابایی، غلامرضا، (۱۳۶۹)، «فرهنگ اصطلاحات روابط بین‌الملل»، تهران، مفید.
- ۱۵- کرمی، جهانگیر، (۱۳۸۹)، «روابط ایران و روسیه در سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۸۸ بسترها، عوامل و محدودیت‌ها»، مطالعات اوراسیای مرکزی، شماره ۶، تهران، مرکز مطالعات عالی بین‌المللی.

- ۱۶- کرمی، جهانگیر، (۱۳۸۱)، «روسیه و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران»، تهران، معاونت پژوهش و تحقیقات دانشکده اطلاعات.
- ۱۷- کولایی، الهه، (۱۳۷۶)، «سیاست و حکومت در فدراسیون روسیه»، تهران، مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه.
- ۱۸- کولایی، الهه، (۱۳۷۸)، «فدراسیون روسیه»، تهران، مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه.
- ۱۹- موحدی، احمد، (۱۳۸۵)، «بررسی ریشه‌های هم‌گرایی و واگرایی در مناسبات جمهوری اسلامی ایران و فدراسیون روسیه»، ماهنامه دانشگاه عالی دفاع ملی، شماره ۷۲، ۷۳ و ۷۴، تهران، دفتر مطالعات و پژوهش‌های راهبردی دعا
- ۲۰- هالستی، کی.جی، (۱۳۸۳)، «مبانی تحلیل سیاست بین‌الملل»، ترجمه مستقیمی، بهرام و طارم سرریف مسعود، تهران، دفتر مطالعات سیاسی بین‌المللی.

منابع انگلیسی

- 21- Oksana Antonenko, "Russian Military Involvement in the Middle East", Meria Journal, Vol.5, No.1, March 2001, P.5.
- 22- Nezavisimaia Gazeta (24 April 2002).